

Trubadúrská literatura (12.–13. století)

Od poloviny 12. století vedle těchto výše zmíněných textů, za jejichž vznikem sice stála vzdělaná vrstva společnosti, ale které byly určeny převážně prostému lidu, existovaly ještě texty další, které produkovala – jen pro svou potěchu – také právě vzdělaná vrstva a které se pěstovaly rovněž v lidovém jazyce, ale v jiném, než kterým se tehdy na území dnešního Katalánska mluvilo. Tímto jiným jazykem byla provensálština, což byl jazyk, kterým se mluvilo v Okcitánii, na jihu dnešní Francie. Provensálština však byla pouze jazykem poezie, nikoli prózy. Ta se od 13. století pěstovala buďto stále v latině, nebo již v katalánštině. Je ovšem třeba podotknout, že trubadúrská provensálština byl jazyk do jisté míry umělý. Důvodů, proč se katalánští básníci uchýlili právě k provensálštině, je několik. Patří mezi ně bezesporu skutečnost, že mezi oběma jazyky v té době nebyly přílišné rozdíly a provensálština byla dobře srozumitelná obyvatelům žijícím na obou stranách Pyrenejí. Dále tyto dvě země pojilo politické pouto, které bylo nejpevnější za vlády Alfonse II. Aragonského. Během 13. století však pod tíhou politických událostí byly tyto vazby postupně zprerthány, což mělo vliv i na vítaný nárůst katalánské poezie v katalánštině.

Trubadúři a juglarové

Autoři, kteří komponovali své verše v latině, byli nazýváni „básníky“ (poeta) a ti, jenž psali v provensálštině, byli označováni za „trubadúry“. Trubadúrské kompozice byly určeny ke zpěvu, tudíž jejich autoři museli být i zdatnými hudebníky a často to byli oni sami, kdo je reprodukovali. V opačném případě tak činili juglarové, svým způsobem profesionální herci, kteří šířili kompozice jednotlivých trubadúrů. Juglarové pocházeli ve většině případů z nižších poměrů, kdežto trubadúři byli nejrůznějšího původu: od samotných panovníků přes ty, kteří si skládáním veršů krátili dlouhou chvíli, až po profesionály jako **Guillem de Cabestany**, **Guillem de Berguedà**, **Ramon Vidal de Besalú** nebo **Guillem de Cervera** (**Cerverí de Girona**).

Nejvýznamnější katalánští trubadúři tvořili své kompozice během vlády Alfonse I. a jeho syna Pera I. Katolického (jedná se o tzv. „Alfonsovo období“).

Skladby trubadúrů se dochovaly navzdory jejich ústnímu charakteru, a to díky zpěvníkům, které se pravidelně opisovaly od 13. století.

Dvorská láska (*amor cortés*)

Jde o milostná témata vylíčená v literatuře trubadúrů, přičemž jako „cortesia“ je chápán model vytríbeného a oduševnělého chování jedince z dvorského prostředí.

Amor cortés není v podstatě nic jiného, než kopírování přísného feudálního uspořádání společnosti, který je přenesen na půdu literatury. Vzorci pán–věrnost–vazal tak odpovídá vzorec dáma–věrnost–milovník. Dáma (*domina*) je objektem vazalství trubadúra (*hom*). Jméno dámy je vždy utajeno pod pseudonymem (*senhal*), který se objevuje v poslední sloce (*tornada*).

Trubadúři psali verše pro dámy svého srdce, které bývaly obvykle vdané. Básníci ani nedoufali, že by jejich milostná touha došla fyzického naplnění, spíše usilovali o to získat dobré jméno u dvora. Trubadúrská poetika se řídila velmi přísnými pravidly a projevuje se celou řadou stylů. Kupříkladu lze zde vystopovat emotivní a jasný styl „*trobar lleu*“ a těžko srozumitelný, hermetický a moralizující styl „*trobar clus*“. Pravidla nepřipouštěla jiný rým než souhláskový. Důkazem dobrého trubadúra bylo střídání mužských rýmů (verše zakončené na přízvučnou poslední slabiku) a ženských (zakončené slovem s přízvukem na druhé nebo další slabice). Z jednotlivých forem lze zmínit „*cançó*“, která je pro trubadúrskou lyriku snad nejtypičtější. Básník v ní opěvuje ženu a idealizuje si ji podle pravidel *amor cortés*. „*Sirventès*“ se vyznačuje satirickým nádechem a je povětšinou na politické téma.

Pro „*plany*“ je charakteristické opěvování smrti velké osobnosti. „*Alba*“ je vyprávěním o milencích, kteří jsou probuzeni za úsvitu a musí se spolu rozloučit. „*Pastorel-la*“ je pak vyjádřením milostných citů mezi trubadúrem a pastýřkou. Pro moralizující kompozici „*balada*“ je typický osobní útok a vyjádření vlastních myšlenek.

Brzy byla sepsána celá řada pouček, jak takové trubadúrské kompozice skládat. Zde stojí za zmínku např. dílo *Las razos de trobar* (1200) z pera autora jménem **Ramon Vidal de Besalú**. Spíše však nežli o pravidla, jak psát básně, se jedná o gramatiku okcitanštiny, i když odkazy na poezii jsou zde hojné.

Mezi další knihy pravidel patří *Les regles de trobar* (1290), jejímž autorem je **Jofre de Foixà**. Toto dílo obsahuje ukázky práce jiných trubadúrů a popis jejich stylu a metriky.

Text 1**Non es maravella s'eu chan**

Non es maravella s'eu chan
 melhs de nul autre chantador,
 que plus me tra.l cors vas amor
 el melhs sui faihz a so coman.
 Cor e cors e saber e sen
 e fors' e poder i ai mes.
 Si.m tira vas amor lo fres
 que vas outra part no.m aten.
 Ben es mortz qui d'amor no sen
 al cor cal que dousa sabor;
 e que val viure ses amor
 mas per enoi far a la gen?
 Ja Domnedeus no.m azir tan
 qu'eu ja pois viva jorn ni mes
 pois que d'anoi serai mespres
 ni d'amor non aurai talan.
 Per bona fe e ses enjan
 am la plus be'le la melhor
 Del cor sospir e dels olhs plor,
 car tan l'am eu, per que i ai dan
 Eu que.n posc mais, s'Amors me pren,
 e las charcers en que m'a mes,
 no pot claus obrir mas merces,
 e de merce no.i trop nien?
 Aquest'amors me fer tan gen
 al cor d'una dousa sabor:
 cen vetz mor lo jorn de dolor
 e reviu de joi outras cen.
 Ben es mos mals de bel semblan,
 que mais val mos mals qu'autre bes;
 e pois mos mals aitan bos mès,
 bos er lo bes apres l'afan.
 Ai Deus! car se fosson trian
 d'entrels faus li fin amador,

No és meravella si el meu cant

No és meravella si el meu cant
 val més que el de cap cantador,
 car al meu cor el guanya amor,
 i al seu poder, fidel roman.
 Cor, cos, saber i enteniment,
 coratge i força, jo hi he mes.
 Fora l'amor no màtreu res,
 cap envit no mès escaient.
 Ben mort deu ser qui amor no entén
 o al cor no n'ha cap dolç sabor.
 Car, què val viure sens valor
 sinó per entristar la gent?
 Que Déu no em deixi viure, quan
 del desamor sentís el pes,
 o a midons no fos ben sotmès
 el meu amor sempre anhelant.
 De la més bella, sedejant
 i amb fe lleial, cerco el favor.
 Ploro i sospiro. Quin temor
 m'esquinça d'estimar-la tant!
 Què més puc fer si amor m'encén
 i d'aquest càrrec on sóc pres,
 no en puc eixir, si no mercès
 a pietat que ella no sent?
 D'aquesta amor sóc molt sofrent,
 però és tan dolç el seu sabor
 que cent cops moro de dolor
 i joiós revisc altres cent.
 El meu mal té molt bell semblant
 i val talment un bé palès,
 car si em fereix, em deixa il·lès
 per a saber-lo anar servant.
 Ah, si pogués tot ver amant
 ser discernit del falsador,

*e.lh lauzenger e.lh trichador
 portesson corns el fron denan!
 Tot l'aur del mon e tot l'argen
 i volgr'aver dat, s'eu l'agues,
 sol que ma domna conogues
 aissi com eu l'am finamen.
 Cant eu la vei, be m'ès parven
 als olhs, al vis, a la color
 car aissi tremble de paor
 com fa la folha contra.l ven.
 Non ai de sen per un efan
 aissi sui d'amor entrepres;
 e d'òme qu'ès aissi conques
 pot domn'aver almorna gran.
 Bona domna, re no.us deman
 mas que.m prendatz per servidor,
 qu'e.us servirai com bo senhor,
 cossi que del gazardo m'an.
 Ve.us m'al vostre comandamen,
 francs cors umils, gais e cortes
 Ors ni leos non etz vos ges
 que.m aucizatz, s'a vos me ren.
 A Mo Cortes, lai on ilh es,
 tramet lo vers, e ja no.lh pes
 car n'ai estat tan lonjamen.*

*i el llausanger i el traïdor
 portessin banyes al davant!
 Tot l'or del món i tot l'argent,
 jo els donaria, ben després,
 si amb mi, que sóc d'amor corprès,
 midons volgués ser benvolent.
 Quan jo la veig, el meu turment
 em surt pels ulls i la color,
 car així tremo de paor
 com fa la fulla contra el vent.
 No tinc pas més seny que un infant,
 tant mon amor em té malmès.
 Doncs si midons així m'ha ullprès,
 per què no escolta més mon plant?
 Dama gentil, sols us deman
 que m'accepteu de servidor.
 Jo us serviré com bon senyor.
 Cap guardó no seré esperant.
 Estic al vostre manament
 amb cor humil, gai i cortès;
 no sóc lleó ni ós muntès
 Perquè mòcciu com a ells, talment.
 Allà on es troba el meu Cortès
 aquest vers meu serà tramès.
 Si en sóc tan lluny, no és mancament.*

Bernat de Ventadorn